

College Vergadering

Dossiernummer	2364
Extern Zaak ID	1303222
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2026
Agendapunt	3.5.5
Titel	Aanwijzen 10 gemeentelijke monumenten
Organisatieonderdeel	Team Ruimte, Economie en Duurzaamheid
Eigenaar	Krijnen, Jeroen
Geheimhouding	Openbaar met week embargo
Datum opheffing	25 maart 2026
Portefeuillehouder	Wethouder Sjoerd Wannet

Aanwezigen

Jasper Bloem, Anja de Rouw, Mark Duijtshoff, Wimar Jaeger, Andre Putker, Rick Verschure en Sjoerd Wannet

Afwezigen

Cynthia Creveld

Bijlagen
1303222 – CV – Aanwijzen 10 gemeentelijke monumenten
1303222 – Bijlage 01 – Besluit_aanwijzen_10_gemeentelijke_monumenten
1303222 – Bijlage 02 – Redengevende_omschrijving_Graaf Ottosingel 189–189a
1303222 – Bijlage 03 – Redengevende_omschrijving_Laarstraat 131–133_en_Berkelsingel_124–124a
1303222 – Bijlage 04 – Redengevende_omschrijving_Marspoortstraat_16
1303222 – Bijlage 05 – Redengevende_omschrijving_Overwelving 1–3 Spoorstraat 1–3
1303222 – Bijlage 06 – Redengevende_omschrijving_Turfstraat 41–45
1303222 – Bijlage 07 – Redengevende_omschrijving_Molengracht 2
1303222 – Bijlage 08 – Redengevende_omschrijving_Groenmarkt 2–4_en_Waterstraat_84–86
1303222 – Bijlage 09 – Redengevende_omschrijving_Abersonplein_met_fontein
1303222 – Bijlage 10 – Redengevende_omschrijving_Rosmolensteeg 7
1303222 – Bijlage 11 – Redengevende_omschrijving_urinoir_Berkelkade

1303222 – Bijlage 12 – Adviezen Erfgoedadviesraad
1303222 – Bijlage 13 – Collegevoorstel 723623
1303222 – Bijlage 14 – Collegevoorstel 1270101

Geagendeerd	Vergaderdatum
College Vergadering	17 maart 2026
Memo's en collegestukken (ter info raad)	31 december 2026

Goedkeuringen			
van der Laan, Erik	Akkoord		01-03-2026 18:50
Kasteel, Hendri	Akkoord		11-03-2026 10:38
Wannet, Sjoerd	Akkoord		11-03-2026 12:53

Voorgesteld besluit

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), conform bijgevoegd besluit, om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189–189a Zutphen
- Laarstraat 131–133/Berkelsingel 124–124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a–c Zutphen
- Overwelling 1–3/Spoorstraat 1–3 Zutphen
- Turfstraat 41–45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2–4/Waterstraat 84–86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen en
- urinoir Berkelkade Zutphen.

Besluit

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), conform bijgevoegd besluit, om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelling 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen en
- urinoir Berkelkade Zutphen.

BESLUIT AANWIJZEN 10 GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

Adres - Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen e.a.
Zaaknummer - 1303222

BESLUIT

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelving 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen
- urinoir Berkelkade Zutphen

Bijlagen

Onderdeel van dit besluit zijn de bijlagen met de redengevende omschrijvingen van de objecten.

Hierin zijn opgenomen:

- de plaatselijke aanduiding van het gemeentelijk monument;
- de kadastrale aanduiding, en
- een beschrijving van het gemeentelijk monument.

Aan dit besluit liggen verder de volgende bijlagen ten grondslag:

- EAR 2024-085 Advies aanwijzen postkantoor Molengracht 2 Zutphen gemeentelijk monument AVG
- EAR 2024-087 Advies aanwijzen Laarstraat 131-133 Zutphen monument AVG
- EAR 2024-088 Advies aanwijzen Turfstraat 41-45 en Overwelving 1-3 monument AVG
- EAR 2025-090 Advies aanwijzen Marspoortstraat 16 en Graaf Ottosingel 189-189a monument AVG
- EAR 2025-097 Advies aanwijzen monumenten AVG

PROCEDURE

Bevoegd gezag

Op basis van artikel 5.2 van de Vfl 2021 is het college van burgemeester en wethouders bevoegd om een beslissing te nemen over het al of niet aanwijzen van de bovengenoemde objecten en panden als gemeentelijk monument.

Publicatie ontwerpbesluit en indienen zienswijzen

Van de ontwerpbesluiten van 30 september 2025 en 16 december 2025 met het voornemen tot aanwijzing is kennisgeving gedaan op www.officielebekendmakingen.nl. Na beide besluiten heeft het ontwerpbesluit vervolgens 6 weken ter inzage gelegen. Naar aanleiding van deze kennisgeving kon iedere belanghebbende zijn of haar zienswijze indienen. Er is een zienswijze ontvangen op het ontwerpbesluit van 30 september 2025 en twee zienswijzen op het ontwerpbesluit van 16 december 2025. In dit besluit worden de zienswijzen op beide ontwerpbesluiten in één keer behandeld.

Bekendmaking besluit

Op grond van artikel 5:7 van de Vfl 2021 wordt het besluit om toepassing te geven aan artikel 5:2 van de Vfl 2021 schriftelijk bekend gemaakt aan alle zakelijk gerechtigden op de onroerende zaken die vermeld staan in de openbare registers, als bedoeld in artikel 8, eerste lid van de Kadasterwet. De zakelijk gerechtigden kunnen binnen zes weken tegen dit besluit bezwaar maken. Indieners van zienswijzen worden op grond van 3:4 Awb, artikel 3:10 ev. op de hoogte gesteld van het besluit.

OVERWEGINGEN

Het besluit is gebaseerd op de volgende overwegingen:

1. Cultuurhistorie

De als gemeentelijk monument aan te wijzen objecten en gebouwen zijn voor de gemeente Zutphen van architectuurhistorische en cultuurhistorische waarde.

De objecten en gebouwen zijn alle aan de hand van vastgestelde criteria beoordeeld (*Beleidsregel aanwijzen monumenten 2023*). Op grond van architectuurhistorische waarden, stedenbouwkundige waarden, algemeen historische waarden, gaafheid/herkenbaarheid en zeldzaamheid is vastgesteld dat de nu voorgedragen objecten en panden monumentale waarden hebben en van groot algemeen belang zijn voor de gemeente Zutphen. Verwezen wordt naar de redengevende omschrijvingen van de objecten en panden.

2. Verduurzaming

De verduurzaming van de aan te wijzen panden blijft goed mogelijk door innovatieve oplossingen voor het isoleren en energiezuinig maken van gebouwen zonder dat dit ten koste gaat van monumentale waarden en architectonische kwaliteit.

3. Advies Erfgoedadviesraad

De Erfgoedadviesraad heeft in haar adviezen:

- EAR 2024-085 Advies aanwijzen postkantoor Molengracht 2 Zutphen gemeentelijk monument AVG
- EAR 2024-087 Advies aanwijzen Laarstraat 131-133 Zutphen monument AVG
- EAR 2024-088 Advies aanwijzen Turfstraat 41-45 en Overwelving 1-3 monument AVG
- EAR 2025-090 Advies aanwijzen Marspoortstraat 16 en Graaf Ottosingel 189-189a monument AVG
- EAR 2025-097 Advies aanwijzen monumenten AVG

positief geadviseerd over plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst van:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelving 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen
- urinoir Berkelkade Zutphen

Verwezen wordt naar de adviezen van de EAR.

ZIENSWIJZE(N)

Er is op het voornemen tot aanwijzen van het object Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen door de eigenaren (VvE) een zienswijze ingediend. Ook zijn er twee zienswijzen ingediend door omwonenden van het aan te wijzen urinoir aan de Berkelkade. De zienswijzen zijn in de daarvoor wettelijk gestelde periode ingediend en daarmee ontvankelijk. De zienswijzen worden hieronder samengevat en voorzien van een reactie.

1. Zienswijze eigenaren Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen (zaaknummer 1264376)

Op 13 november 2025 heeft de vereniging van eigenaren (VvE) van het perceel Marspoortstraat 16 te Zutphen een zienswijze ingediend met betrekking tot het voornemen van het college van B en W om het pand aan te wijzen als

gemeentelijk monument. De zienswijze is ingediend omdat de eigenaar tegen de toekenning van de gemeentelijke monumentale status aan het pand is. Hieronder wordt ingegaan op de zienswijze. De zienswijze is door indiener onderbouwd met de volgende redenen:

a. Bezwaar tegen inperking eigendomsrecht en financiële consequenties

Indiener stelt dat een monumentstatus ervoor zorgt dat zij niet langer zelf kan beslissen over wijzigingen in onroerende zaken binnen de eigen woning of kantoor, zonder dat de gemeente daar enige vorm van compensatie tegenover stelt. Indiener stelt dat in gevallen waarin de staat de rechten van burgers, ondernemers of instellingen inperkt, deze tegenwoordig altijd enige vorm van compensatie biedt. Tevens stelt indiener dat tegen de hogere lasten (en mogelijke waardevermindering) van een monument-status de gemeente daar alleen de mogelijkheid van een laag-rentende lening bij de provincie tegenoverstelt.

Reactie:

Het eigendomsrecht is een absoluut recht dat niet wordt betwist. Wel is het zo dat het college de bevoegdheid heeft om publiekrechtelijke beperkingen op te leggen. In dit geval doet het dat als onderdeel van het aanwijzen van het pand als gemeentelijk monument met het doel om cultuurhistorisch erfgoed voor de toekomst te behouden. Compensatie is daarbij niet verplicht. Het college ziet de negatieve gevolgen voor de economische waarde van het eigendom door een monumentstatus van het pand onvoldoende onderbouwd. Onderzoek in het verleden heeft overigens aangetoond dat de invloed van een monumentstatus op de verkoopsom, positief of negatief, niet één op één aantoonbaar is (Bade/Smit, *Eigen haard is goud waard*, 2010). Voor gemeentelijke monumenten zijn subsidiemogelijkheden beschikbaar die tijdens een gesprek met indiener op 13-11-2025 mondeling zijn toegelicht.

b. Uitstellen procedure tot na vaststellen afwegingskader

Indiener verwijst naar kanttekening 1.3 van het collegevoorstel bij het voornemen tot aanwijzing, waarin het college stelt dat onduidelijk is wat eigenaren wel en niet kunnen veranderen aan hun monument en aangeeft dat een Zutphens erfgoedprogramma wordt voorbereid waarin het behoud, het benutten en het beleven van het Zutphens erfgoed centraal staat en waarin een transparant afwegingskader met algemene regels voor monumenten en hun eigenaren een plek zal krijgen. Indiener stelt dat het 'overeenkomstig normen van behoorlijk bestuur' voor de hand ligt dat 'het college procedures tot het aanwijzen van gemeentelijke monumenten uitstelt tot na het vaststellen van dit afwegingskader door de Gemeenteraad.'

Reactie:

Wettelijk zijn de Omgevingswet en de Verordening voor de Fysieke Leefomgeving 2021 momenteel de bestaande kaders waarbinnen het college beslissingsbevoegdheid heeft om wel of niet een vergunning af te geven, daarbij geadviseerd door de commissie voor Ruimtelijke Kwaliteit en Cultuurhistorie (RKC). Dit is een ander besluitvormingsproces dan het aanwijzen van de monumenten en staat hier ook los van. Er is daarom geen reden om het besluit op dit punt aan te passen of aan te houden. Het college heeft de ambitie om een transparant afwegingskader op te stellen met algemene regels voor monumenten en hun eigenaren om een vergunning te krijgen, maar dat heeft geen invloed op het voorliggende collegevoorstel.

c. Gebouw niet in goede technische staat.

De VvE is het niet eens met de stelling van het college in kanttekening 1.4 van het collegevoorstel bij het voornemen tot aanwijzing dat het gebouw in goede technische staat is. De VvE wijst op verzakkingen aan de Oostzijde van het pand en de afscheidingsmuur en de mogelijke fundering op resten van de stadsmuur.

Reactie:

Deze zienswijze is terecht. Het college is bij haar uitspraak over de technische staat uitgegaan van een indruk vanaf de straat en erkent dat daarmee geen definitieve uitspraken kunnen worden gedaan over niet-zichtbare gebreken. Mocht het gebouw zich overigens niet in een goede technische staat bevinden, betekent dat niet dat het monument daardoor niet aangewezen zou kunnen worden. Ten aanzien van het uitvoeren van onderhoud is in een gesprek met indiener op 13-11-2025 aangegeven dat daarvoor voor gemeentelijke monumenten subsidiemogelijkheden bestaan. Hiermee draagt het college bij aan de vaak hogere onderhouds- en restauratiekosten voor monumenten ten opzichte van niet-monumenten.

2. Zienswijze (zaaknummer 1298805)

Indiener is het niet eens met het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument.

a. Het urinoir is naar mening van de indiener niet historisch of beeldbepalend voor de binnenstad, mede door het niet meer aanwezig zijn van de bioscoop die aan de plaatsing ten grondslag lag.

Reactie:

Het college is met de Erfgoedadviesraad van mening dat het gaat om zeldzaam en bijzonder straatmeubilair met veel objectwaarde, waarbij cultuurhistorische waarde is gelegen in de plek en is het eens met de waardering van het urinoir zoals opgenomen in de redengevende omschrijving. De historische relatie met de verdwenen bioscoop is daarbij slechts één van de aspecten die van belang zijn voor de bepaling van de cultuurhistorische waarde van het urinoir. Dat het urinoir niet historisch is of beeldbepalend ziet het college anders. Zo is het cultuurhistorisch belang van gemeentelijke monumenten niet alleen gelegen in een hele hoge leeftijd, zoals bijvoorbeeld van de vele middeleeuwse huizen in de binnenstad. Elke tijdlaag is van belang en dat geldt in Zutphen zeker voor de periode van de wederopbouw na WOII waarvan het urinoir onderdeel is. Dat het urinoir niet beeldbepalend zou zijn, is voor het college geen bezwaar om het urinoir aan te wijzen als gemeentelijk monument. Het is juist een wezenlijk kenmerk voor het type en de functie van het urinoir dat bewust is geplaatst om niet al te veel op te vallen in het straatbeeld.

b. Het urinoir is beklad met graffiti, stinkt en is vervuild.

Reactie:

Het urinoir is opgenomen in het jaarlijkse beheer- en onderhoudsprogramma van de gemeente Zutphen en de binnenzijde wordt regelmatig schoongespoten en gereinigd. Dat betreft indien nodig ook de buitenzijde. Het bouwwerkje is in de laatste 20 jaar af en toe gevallen aan bekladding met spuitbussen en steeds gereinigd. Dat zal ook nu weer gebeuren. De bekladding is dus van tijdelijke aard.

c. Indiener is van mening dat bescherming en behoud moet gebeuren met een hedendaagse blik.

Reactie:

Bescherming en behoud van erfgoed gebeurt in de gemeente Zutphen altijd met een hedendaagse blik. Veertig jaar geleden stond de periode 1850–1940 sterk in de belangstelling en werden gebouwen uit die tijd aangewezen als gemeentelijk monument. Nu geldt dat voor objecten en panden uit de wederopbouwperiode en ook de interesse in het erfgoed uit de periode 1965-1990 neemt toe. Het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument wordt niet los gezien van een veranderende tijdgeest. Het college ziet dat als de essentie van het beschermen van erfgoed als gemeentelijk monument. Daarbij worden maatschappelijke veranderingen niet uit het oog verloren.

d. Indiener is van mening dat aan het urinoir een discriminerend karakter zit.

Indiener stelt dat slechts een heel klein deel van de bevolking gebruik kan maken van deze specifieke voorziening en dat dit object een hele grote bevolkingsgroep expliciet uitsluit zonder dat gekeken wordt om het inclusiever te maken.

Reactie:

Het college kan zich niet vinden in dit standpunt. Het urinoir wordt en kan door eenieder worden gebruikt, waarbij staand of gehurkt de behoefte kan worden gedaan.

3. Zienswijze (zaak 1302657)

Indiener is van mening dat het urinoir niet aangewezen dient te worden als monument, maar moet worden afgebroken.

a. Het urinoir doet afbreuk aan het fraaie stadsgezicht van Zutphen.

Reactie:

Het college is het niet eens met deze zienswijze en is van mening dat het urinoir daaraan als een eigen tijdlaag in het straatbeeld juist een bijdrage levert en bovendien van cultuurhistorische waarde is.

b. Het urinoir voorziet in een behoefte van mannen en een enkele keer van vrouwen.

Reactie: Het is goed om te weten dat uit waarneming blijkt dat het gebouwtje wordt gebruikt waarvoor het is bedoeld, door eenieder. Dit pleit voor het behoud van het urinoir op deze locatie.

c. Indiener heeft waardering voor de cultuurhistorische schets, de bouwkundige beschrijving en de blik op de geschiedenis.

Reactie: Het college van B en W van de Gemeente Zutphen dankt indiener voor het compliment.

d. Het urinoir is beklad.

Reactie:

Het urinoir is opgenomen in het jaarlijkse beheer- en onderhoudsprogramma van de gemeente Zutphen en de binnenzijde wordt regelmatig schoongespoten en gereinigd. Dat betreft indien nodig ook de buitenzijde. Het bouwwerkje is in de laatste 20 jaar af en toe ten prooi gevallen aan bekladding met spuitbussen en steeds gereinigd. Dat zal ook nu weer gebeuren. De bekladding is dus van tijdelijke aard.

e. Het urinoir dient te worden afgebroken tenzij het wordt geconserveerd en hiervoor middelen beschikbaar worden gesteld.

Reactie: Met het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument is sloop van het urinoir niet aan de orde. Ten behoeve van de conservering maakt het urinoir nu al deel uit van het gemeentelijk beheer- en onderhoudsprogramma.

Conclusie

De ingediende zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassingen in het besluit tot aanwijzing als gemeentelijk monument.

Aldus besloten te Zutphen, op 17 maart 2026

Het college van burgemeester en wethouders van Zutphen,
de burgemeester, de secretaris,

Redengevende omschrijving Gemeentelijk Erfgoedregister

Monumentnummer: 1497

Gegevens object

Naam: ---
Adres: Laarstraat 131, 131a,
Laarstraat 133,
Berkelsingel 124-124a
Postcode: 7201 CD, 7201 BN
Plaats: Zutphen
Kadastrale aanduiding: Zutphen, sectie F,
nummer 9653
X-Y coördinaten: 210914, 461839
Architect: H. Jongman
Bouwjaar: 1951-52
Aanpassingen: 2013 vervangen
kozijnen en ramen
Beschrijving: J. Krijnen
Datum beschrijving: 09-2024
Datum besluit B&W: 17-03-2026

Omschrijving van het monument

Situering en historie

Het pand met de adressen Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a¹ is prominent gelegen op de hoek van de Laarstraat en de Berkelsingel en in 1952 gebouwd naar ontwerp van architect H. Jongman aan de rand van de historische binnenstad van Zutphen. Het tegenoverliggende hoekpand aan de Graaf Ottosingel is van de hand van dezelfde architect.

Het gebouw is opgezet als woongebouw van drie bouwlagen met een café op de begane grond met ervoor een terras. In het café werd later een restaurant gevestigd, na 2000 werd het een kantoor. Op de verdiepingen zijn woningen ondergebracht. Ten tijde van de bouw was het voor het gebouw gelegen kruispunt een van de drukste verkeerspunten van de stad waar de route van en naar Warnsveld en verder de binnenstad bereikte. Aanvankelijk ging het verkeer via de Laarstraat door de binnenstad van en naar de IJsselbrug, maar vanaf 1952 kon men via de Berkelsingel en Overwelving naar de brug. Het terras bood bij mooie dagen een eersterangs zicht op het vele verkeer dat langs dit punt kwam.

¹ Voor de leesbaarheid wordt als notatie in de meeste gevallen Laarstraat 131-133 aangehouden.

Aan de Laarstraat komt het korte deel van het L-vormige volume drie meter naar voren ten opzichte van de rooilijn van die straat, rustend op vier betonnen kolommen, zodat ter plaatse een arcade over de stoep is gecreëerd. Deze sprong in de plattegrond is terug te voeren op de situatie vóór WO II waar de Laarstraat op de straathoek aan de noordzijde was versmald als gevolg van het aansluiten van de straatwand op de middeleeuwse stadspoort. Deze Laar Buitenpoort is in 1874 gesloopt, maar de kenmerkende versmalling bij het begin van de straat bleef tot kort voor de Tweede Wereldoorlog bestaan.

In 1939 werd de kop van de Laarstraat verbreed en de kenmerkende, historische sprong in de rooilijn teruggelegd. Nadat oorlogshandelingen de sloop en nieuwbouw van de verwoeste hoekpanden noodzakelijk maakten, keerde met de bouw van het nieuwe hoekpand Laarstraat 131-133 de sprong in de rooilijn weer terug.

Beschrijving

Laarstraat 131-133 is een pand van drie bouwlagen onder een flauw schilddak. Het heeft een L-vormige plattegrond waarbij de hoek van het gebouw als het ware naar binnen is gevouwen, zodat op de straathoek ruimte ontstond voor een terras bij het café op de begane grond. Aan de achterzijde is – toegankelijk vanaf de Berkelsingel – een apart trappenhuis gesitueerd voor een tweetal appartementen. Dit trappenhuis heeft een rechthoekige grondslag en sluit net onder de goot van het hoofdgebouw aan op de achtergevel daarvan. Het heeft een klein schilddak en is ten opzichte van de zijgevel van het hoofdgebouw teruggezet waarbij in de zo ontstane oksel van beide bouwdelen een kleine stoep van één trede hoog is aangelegd, aan de zijkant afgesloten met een laag, steens dik gemetseld muurtje.

Laarstraat 131-133 heeft bakstenen gevels, gemetseld in Vlaams verband (kop-strek-kop-strek) op een trasraam van donkere baksteen. Op de begane grond van de lange vleugel is een pui in drie geledingen opgenomen. Deze pui is voorzien van een gepleisterd kader en ook de muurdammen tussen de puivakken zijn gepleisterd. De vakken bestaan uit tot de vloer reikende grote ramen met lage bovenlichten die zijn gevuld met diagonaal rasterwerk. Het linkervak is gedeeld met een deur en een toegangsdeur en een raam. Het glasvak in de deur is boven half rond. Om de hoek, aan de zijde van de Berkelsingel, is een enkel puivak toegepast, ook weer met een gepleisterd kader.

Voor de lange vleugel ligt een terras dat ook de korte zijde aan de Berkelsingel omvat. Het ligt twee treden boven de straat en is daarvan afgescheiden door middel van een laag, gemetseld muurtje, dat in het verlengde ligt van de rooilijn aan de Laarstraat en de gevel onder de arcade. Het is aan de bovenzijde afgewerkt met een rollaag en is op twee plaatsen onderbroken om het terras met twee traptreden toegankelijk te maken. Het terras is verhard met flagstones.

De gevels van het risalerende gebouwdeel zijn op de begane grond afgewerkt met een klamp van bakstenen in een diagonaal gemetseld, twee aan twee blokverband. Vensters en deuropening zijn omkaderd met een gemetselde rand van strekken.

Links onder de arcade is de toegangsdeur naar het adres Laarstraat 131, bereikbaar middels twee gemetselde traptreden. De houten deur is voorzien van een forse weldorpel aan de onderzijde en een achtvaks verdeling met stroken glas. In het middelste van de drie arcadetraveeën is boven een lage plint een negenvaks venster gesitueerd. Hierbij is sprake van een kamerhoog venster; de onderdorpel van het venster sluit aan op het twee traptreden hoger gelegen vloerniveau van het interieur. Het venster wordt naast twee naar boven verbredende kolommen geflankeerd door smalle hoge vensters waarvan de vakverdeling overeenstemt met het grote raam in het midden. Aan de terraszijde om de hoek is het diagonaal blokverband doorgezet. Hierin is een enkel met stucwerk omkaderd venster opgenomen.

De arcade wordt aan de drie vrijliggende zijden aan de bovenzijde afgesloten met een concaaf gevormde betonnen latei die ter hoogte van de verdiepingsvloer de overgang markeert met de bakstenen gevels van de twee bouwlagen erboven.

De gevels zijn uitgevoerd als spouwmuur met het buitenste spouwblad gemetseld in schoon Vlaams verband. Hierin zijn vensters opgenomen die aan de bovenzijde met een rollaag zijn afgesloten en onderdorpels hebben van schuin gemetselde bakstenen plat naast elkaar. De vensters hebben dubbele draai-kiepramen met een horizontale roede zodat elk venster een viervaksverdeling heeft. De vensters op de eerste verdieping zijn hoger en hebben een tweeruitsbovenlicht die de vensters op de tweede verdieping missen en daardoor lager zijn. De naar voren gebouwde vleugel met arcade heeft aan de westzijde een enkele venstertravee, aan de oostelijke zijde zijn dat er twee. De kopse gevel van dit bouwdeel heeft is voorzien van een samengestelde betonnen pui over twee bouwlagen, verdeeld in drie terugliggende venstertraveeën. Tussen de eerste en tweede verdieping zijn prefab betonnen borstweringelementen toegepast met een afwerking van verdiepte, verticale stroken.

De lange gevel aan de Laarstraatzijde heeft zes venstertraveeën met de hiervoor omschreven draai-kiepramen met rollagen en schuin gemetselde onderdorpels, de kopse gevel aan de Berkelsingel is drie vensters breed. Elke van deze gevels is steeds uitgevoerd met een extra brede muurdam op de hoeken, daarmee de vensterzones inkaderend. De gevels worden aan de bovenzijde afgesloten met een schuin uitgetimmerde bakgoot, voorzien van een zinken kraal. De dakvlakken zijn gedekt met antraciet gesmoorde, opnieuw verbeterde Hollandse (ovh) dakpannen met in specie gelegde keuperpannen.

In het dakvlak aan de Laarstraatzijde is in de oksel van de korte en lange vleugel een forse, vierkant gemetselde schoorsteen opgenomen, hogerop in het dakvlak van de lange vleugel staat een tweede exemplaar. Een derde schoorsteen staat op het achterste dakvlak van deze vleugel. De drie schoorstenen zijn tot nokhoogte opgemetseld.

Het trappenhuis aan de achterzijde van het pand is een gesloten bouwlichaam op een rechthoekig grondplan en staat ten opzichte van de gevel aan de Berkelsingel ongeveer anderhalve meter terug. De toegangsdeur tot het trappenhuis is van hout en voorzien van een forse weldorpel en een viertal verticale glasstroken met blank kathedraalglas. Horizontale roeden verdelen de stroken in een hoog bovenraam en een laag onderraampje. De deur is van hetzelfde type als de toegangsdeur naar het adres Laarstraat 131, zij het dat bij dat exemplaar het glas verder naar onderen is doorgetrokken. De deuropening wordt ontlast met een anderhalfsteevens hoge strekse boog. Boven de entree zijn ter hoogte van de eerste en tweede verdieping kleine rechthoekige vensters opgenomen met uitgemetselde bakstenen onderdorpels en een halfsteens rollaag boven de bovendorpel. De gevels van het trappenhuis worden afgesloten met een schuin getimmerde bakgoot, onder de goot van de hoofdvleugel daarop aansluitend. Het trappenhuis is gedekt met een eigen schilddak.

Naast het trappenhuis staat tegen de achtergevel van de hoofdvleugel een plat gedekte, enkellaagse aanbouw met een L-vormige plattegrond waarin koffiekeuken, Bühne, een kleedkamer en toiletten waren ondergebracht. De uitbouw heeft over de breedte van de gevel een strook vensters die onder en boven met een gepleisterde band waren geaccentueerd. De ramen in de vensters zijn op enig moment vervangen, de banden zijn later voorzien van stroken trespas. Het diepere deel van de uitbouw heeft in het venster een deur, maar heeft overigens blinde gevels.

De gemetselde achtergevel van het hoofdgebouw heeft boven de aanbouw op elke verdieping een indeling met twee smalle vensters links en een balkon op een betonnen plaat met een gemetselde borstwering aan de Berkelkade-zijde en een hekwerk aan de westzijde. Een regenpijp met grote vergaarbak ter hoogte van de tweede verdiepingvloer markeert de scheiding tussen het linker- en rechterdeel van de gevel dat is uitgevoerd met twee boven elkaar gelegen loggia's binnen een gepleisterd betonnen kader in twee vakken met een kolom ertussen. Tussen de kolommen zijn stalen balustrades opgenomen als doorvalbeveiliging. De balustrades bestaan uit diagonaal geplaatste en gekoppelde spijlen tussen horizontale ronde buizen.

Terugliggend zijn de vensters en toegangsdeuren geplaatst die de loggias toegankelijk maken. Omdat op de eerste verdieping woonvertrekken zijn gesitueerd en op de tweede verdieping slaapvertrekken, verschilt de vensterindeling per loggia. Zo is de gevel op de eerste verdieping voorzien van een toiletraampje en heeft de loggia op die bouwlaag links wat minder oppervlak ten faveure van de keuken.

Interieur

Van het pand zijn het kantoor op de begane grond en bovenwoning Berkelsingel 124a bezocht. Het kantoor beslaat met uitzondering van de opgangen naar de bovenwoningen de gehele *begane grond* en is vanaf de Laarstraat toegankelijk via een tochtportaal met klapdeuren uit de bouwtijd. De kantoorruimte heeft een L-vormige plattegrond met nog enkele vertrekken in een enkellaags uitbouw aan de achterzijde over de gehele breedte van het gebouw. De plattegrond is hier sinds de ingebruikname in 1952 als cafe-restaurant niet wezenlijk veranderd en gaf ruimte aan horecafuncties, opslag en toiletten. Enkele uitzonderingen daargelaten zijn de meeste afwerkingen, lijsten en deuren in het verleden vervangen. Het plafond is overal uitgevoerd als een verlaagd systeemplafond met brandwerend materiaal erboven. Blikvanger in het interieur is een grote, houten schouw in het linkerdeel van de plattegrond met een betegelde achterwand. Het houtwerk is recent overgeschilderd. Centraal in de ruimte, tegenover de hoofdingang, is in de achterwand een getoogde nis opgenomen met inspringende schouders, oorspronkelijke was dit een getoogde opening naar de ruimte achter de bar. Daar is ook nu nog het luik met toegang tot de (voorraad-)kelder onder het centrale deel van de plattegrond gesitueerd. Deze *kelder* is een betonnen constructie en strekt zich uit onder het terras voor het pand tot aan de rooilijn aan de Laarstraat.

Het pand heeft vier bovenwoningen, Laarstraat 131 en 131a boven het linkerdeel en Berkelsingel 124 en 124a boven het rechterdeel. Alleen woning Berkelsingel 124a op de tweede verdieping is bezocht. Deze woning is bereikbaar via een trappenhuis aan de zijde van de Berkelsingel dat toegankelijk is met een eikenhouten deur met roedenverdeling. In het halletje op de begane grond zijn twee kleine briefkastjes in de muur naast de deur opgenomen. De binnenzijde van de voordeur is blank gelakt. De houten trappen met kwarten zijn voorzien van eenvoudig gedecoreerde handlijsten en leuningen door middel van inspringend gefreesde hoeken.

De woning is toegankelijk middels een moderne, vlakke voordeur zonder lichtopening en heeft een L-vormige gang waaraan de vertrekken zijn gesitueerd. Deze hebben op een enkele vervangen deur na, nog de viervaks Bruynzeel deuren² uit de bouwtijd met bijbehorende, eenvoudig geprofileerde architraaflijsten op de kozijnen. Rechts is in het verleden een slaapkamer bij de L-vormige woonkamer getrokken. Hier is een eenvoudige, ongedecoreerde schouw met houten mantel aanwezig. De keuken heeft een eenvoudig geprofileerde hoekschouw en geeft toegang tot een klein balkon met deels een gemetselde balustrade en een stalen hekwerk uit de bouwtijd. In de gang geeft een luik met vliesotrap toegang tot de zolder. Daar is de met vuren delen beschoten grenen kapconstructie in het zicht, uitgevoerd als gordingenkap met hangwerk. De woning is mogelijk na 2000 gemoderniseerd, waarbij de plafonds zijn vernieuwd en van bovenaf zijn geïsoleerd.

Gaafheid

Het hoekpand is op veel onderdelen gaaf bewaard gebleven. Dit geldt zowel voor de opzet van de bouwmassa, het aanwezige terras voor het pand, als voor de uitwerking en detaillering van de architectuur.

De voornaamste uitwendige wijzingen sinds de bouw betreffen de invulling van de gevelopeningen in het pand: in 2013 zijn aan de Laarstraat- en Berkelsingelzijde de oude draairamen en kozijnen vervangen door kunststof draai-kiepramen. De diepte van de

² Type 31 uit de Bruynzeelcatalogus, uitvoering zonder glasroeden in het bovenvak.

dagkanten bleef daarbij gelijk en ook de kozijn- en raamdimensies wijzigden niet of nauwelijks. Slechts de horizontale deelroede in de ramen is dikker uitgevoerd. Veel onderdelen van de oorspronkelijke gevelafwerking bleven echter ongewijzigd. Afgaande op het deel van het pand dat kon worden bezocht, geldt dit ook voor de constructie en voor het interieur. Samenvattend heeft het hoekpand Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a uit 1952 zijn oorspronkelijke verschijningsvorm en architectuur goed behouden, maar heeft het op details wijzigingen ondergaan.

Bouwdossiers

RAZ, Archiefnummer 0103, Archief van het Bureau Wederopbouw van de gemeente Zutphen (1945-1953)

RAZ, Archiefnummer 324, bouwvergunningen Zutphen 1945-1971

RAZ, Archiefnummer 395, bouwvergunningen Zutphen 1971-1989

RAZ, Archiefnummer 512, bouwvergunningen Zutphen 1989-heden

Literatuur

- Dam, Joosje van, 'Wederopbouw in Zutphen', in: *Zutphen MoNUmentaal* 15, september 2007, 18
- Neeling, Paul de, 'Wederopbouw in Zutphen', in: *Zutphen MoNUmentaal* 13. Juni 2006, 4-5

Waardering

Het pand Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a uit 1952 van architect H. Jongman is van algemeen belang vanwege de volgende waarden:

Architectuurhistorische waarden

- Vanwege de kwaliteit van het ontwerp en de uitvoering daarvan.
- Typologisch, als goed voorbeeld van een gecombineerd woongebouw met horeca uit de wederopbouwperiode.
- Als voorbeeld van een goed uitgevoerd ontwerp van een lokaal opererende architect (H. Jongman).

Stedenbouwkundige waarden

- Vanwege de prominente ligging aan het kruispunt Laarstraat en Berkelsingel in Zutphen.
- Als belangrijk afwijkend en door de inspringende gebouwvleugel afsluitend stedenbouwkundig element aan het eind van de Laarstraat.
- Vanwege de markante stedenbouwkundige poortfunctie op de grens van de middeleeuwse binnenstad van Zutphen.

Algemeen historische waarden

- Als tastbare getuige van na-oorlogse wederopbouw op een plek die door oorlogsgeweld tijdens de bevrijding van Zutphen zwaar was beschadigd.
- Door een langjarige horecafunctie als gebouw van betekenis in het collectieve geheugen van veel inwoners van Zutphen.

Gaafheid/herkenbaarheid

- Vanwege de gave, sinds de bouw vrijwel ongewijzigde hoofdvorm en algemene opzet van het gebouw.
- Vanwege de grotendeels gave exterieurkenmerken van de architectuur van het ensemble, omvattende decoratief metselwerk, vensterindelingen, het terras, schoorstenen, afwerkingen, etc.
- Vanwege de afleesbaar gebleven oorspronkelijke functie op de begane grond (horeca).

Zeldzaamheid

- In zijn opzet en uitwerking is het hoekpand voor Zutphen een zeldzaam gebouw. In de periode van de wederopbouw is veel gebouwd, maar specifiek ontworpen hoekgebouwen, dan wel gebouwen met gemengde functie's zijn in Zutphen niet veel te vinden. Veel gebouwen uit de periode zijn inmiddels verbouwd. Het pand Laarstraat 131-133 is vrijwel ongewijzigd gebleven. Deze mate van authenticiteit is zeldzaam.

Redengevende omschrijving

Het pand Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a te Zutphen is een historisch gebouw van architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit, vanwege het architectonisch ontwerp en het gerealiseerde materiële object. Het is stedenbouwkundig van belang vanwege het kenmerkende L-vormige volume met een korte vleugel die haaks staat op de Laarstraat en die met een arcade de stoep ter plaatse overdekt. De zichtlijn vanuit de binnenstad naar buiten wordt daarmee aan het eind van de Laarstraat op overtuigende wijze afgesloten. Omgekeerd wordt met het gebouw, komend vanuit Warnsveld, de entree tot de oude binnenstad duidelijk gemarkeerd. Het gebouw levert op deze manier een belangrijke bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit rondom het kruispunt Laarstraat, Berkelsingel en Graaf Ottosingel.

Het is tevens van architectuurhistorische en algemeen historische betekenis vanwege de verwijzing in het gekozen volume naar de vernauwing in de Laarstraat die te maken had met de verdwenen middeleeuwse stadspoort ter plaatse en die tot kort voor WOII bestond. Tenslotte is het gebouw van historisch belang als verwijzing in haar architectuur en bouw naar de oorlogshandelingen tijdens de bevrijding van Zutphen waarbij de bebouwing aan dit kruispunt zwaar werd beschadigd en de wederopbouwperiode die daarop volgde.

Bijlage: afbeeldingen Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a

Foto's

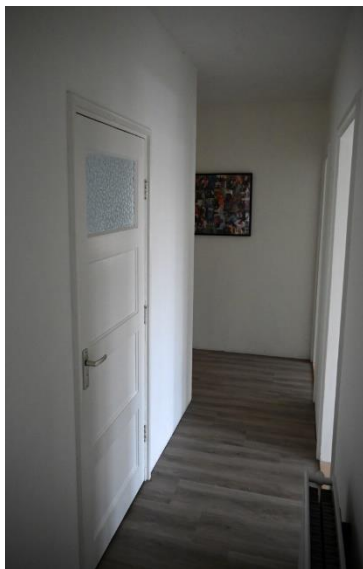

◀▲ Gevels en arcade van Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a. Foto's Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen.

Interieur

◀ In het kantoor op de begane grond zijn enkele onderdelen van de voormalige horecafunctie bewaard gebleven, zoals de schouw (links) en het tochtportaal (rechts) met klapdeuren uit de bouwtijd. Foto's J. Krijnen – gemeente Zutphen

▲◀ Interieur van het trappenhuis naar de woningen Berkelsingel 124 en 124a.

◀▲ Interieur van Berkelsingel 124a (tweede verdieping). Eenvoudige schoorsteenmantel in de woonkamer en hoekschouw in de keuken. Viervaks Bruynzeel deuren in de gang geven toegang tot de vertrekken (catalogus: type 31, zonder roeden). Foto's J. Krijnen – gemeente Zutphen

Historische afbeeldingen

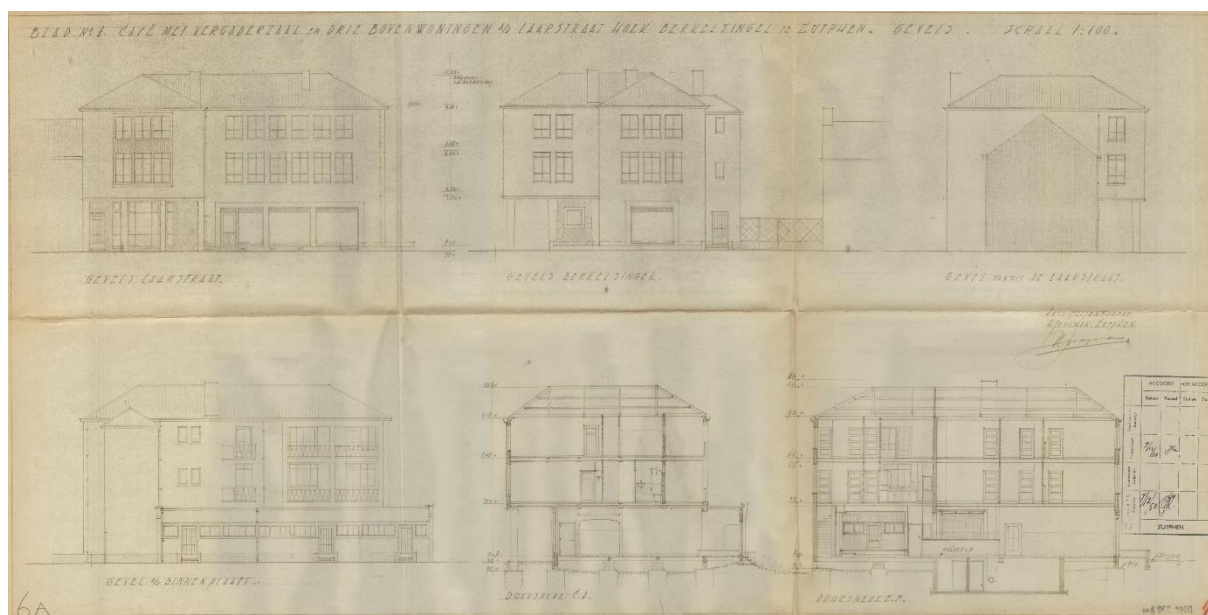
▲ Het kruispunt Laarstraat - Berkelsingel in 1939, kort voor de gedeeltelijke sloop van het rechter hoekpand (Laarstraat 135). De brug is reeds verbreed.

◀ en ▶ De zelfde locatie kort voor de Duitse inval in mei 1940 en na de bevrijding in april 1945.

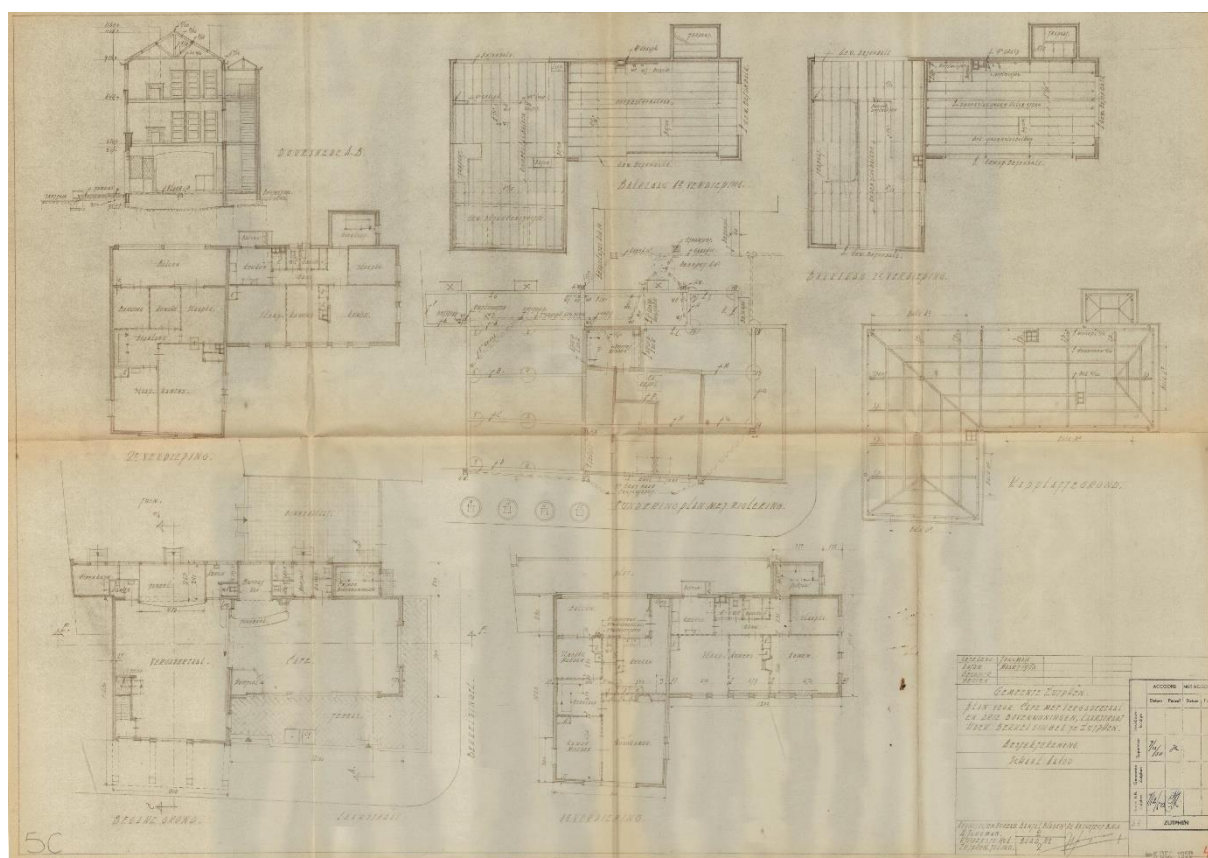
▼ Laarstraat 131-133 in 1979. Foto's collectie Regionaal Archief Zutphen

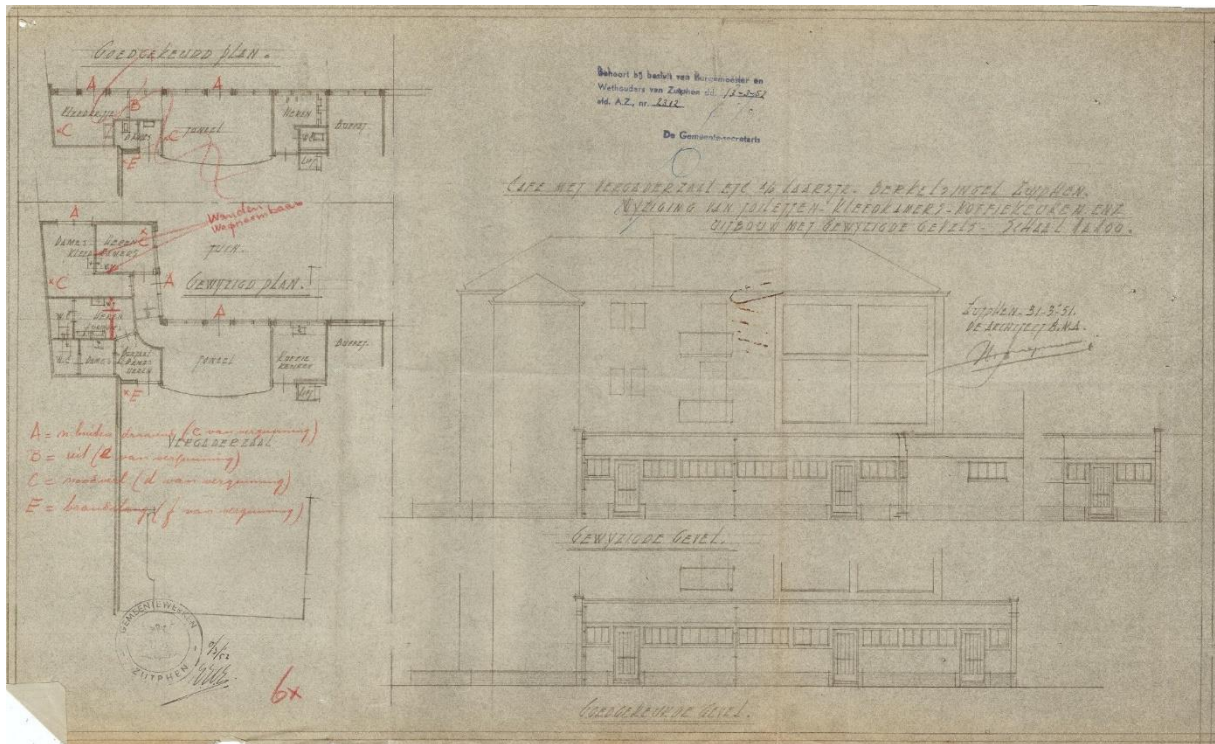
Geveltekeningen en plattegronden

▲ Gevelopstanden en doorsneden Laarstraat 131-133. Ontwerp december 1950. Collectie Regionaal Archief Zutphen

▲ Dwarsdoorsnede, plattegronden en balklagen van Laarstraat 131-133 uit 1950. Collectie Regionaal Archief Zutphen

▲ Kort na voltooiing zijn aan de achterzijde van het pand de toilet- en kleedruimten t.b.v. het toneel uitgebreid. Collectie Regionaal Archief Zutphen